

Els goigs a la Mare de Déu de Vallivana de Picassent. Poesia, imatge i música

Joan Carles Gomis Corell

Conservatori Superior de Música de Castelló
– ISEACV / Universitat de València

RESUMEN

El 1738 empezó a venerarse en Picassent (l’Horta Sud) la imagen de la Virgen de Vallivana. Poco después se le compusieron gozos propios, cuyo texto manuscrito y la que posiblemente sea su primera estampación forman parte de la colección Gozos de Nuestra Señora con varias invocaciones compilada por Marcos Antonio de Orellana en los primeros años del siglo XIX. Estos gozos fueron reemplazados a principios del siglo XX por otros nuevos compuestos por Francisco Soler Romaguera, publicados en 1904 en la correspondiente novena y también en hoja volandera. A partir de estos documentos, este artículo estudia la trayectoria histórica de estas dos composiciones, así como las características de sus componentes, tanto de los textos y sus contenidos como de las imágenes que encabezan las hojas de las estampaciones; además, transcribe y analiza la melodía que actualmente se utiliza para cantarlos y también el “cantar planet”, nombre que recibía la melodía con la que antiguamente los cantaba el ermitaño a cambio de una limosna de los fieles.

Palabras clave: Goigs / gozos / Picassent / Virgen de Vallivana / Miguel Carbó / Francisco Grau / Francisco Soler y Romaguera / imprenta / Laborda

ABSTRACT

In 1738, the image of the Virgin of Vallivana began to be worshiped in Picassent (l’Horta Sud). Soon after her own joys were composed, the manuscript text of which and its possible first impression are part of the collection of Our Lady’s Joys with various invocations compiled by Marcos Antonio de Orellana in the first years of the 19th century. These joys were replaced at the beginning of the 20th century by other new compositions by Francisco Soler Romaguera, published in 1904 in the corresponding novena and also in loose sheet. Based on these documents, this article studies the historical trajectory of these two compositions, as well as the characteristics of their components, both of the texts and their contents and of the images that head the impressed sheets; in addition, it transcribes and analyzes the melody that is currently used to sing them and also the “cantar planet”, a name that received the melody that the hermit sang in ancient times in exchange for alms from the faithful.

Keywords: Joys / Picassent / Virgin of Vallivana / Miguel Carbó / Francisco Grau / Francisco Soler y Romaguera / printing / Laborda

—el guariment de la població d’unes altres febres el 1789 i les pluges que alleujaren els períodes de sequera dels anys 1788, 1791, 1794, 1798, 1801, 1804, 1808, 1815 i 1817—, n’afermaren definitivament la devoció a Picassent.²

Tots aquells successos ocorregueren en un moment en el qual els goigs s’havien convertit en vehicle propagandístic d’una manera d’entendre la religiositat que els il·lustrats havien posat en dubte. De front una religiositat contra-reformista, sentimental i d’exaltació piadosa, els il·lustrats defensaren unes pràctiques basades en la senzillesa del ritual i la contenció emotiva. Jerarquies eclesiàstiques, rectors i òrdens religiosos reaccionaren component obres de devoció —sermons, novenes, goigs, etc.— que mantingueren la religiositat tradicional exaltada, basada en l’exteriorització de les creences.³ Era inevitable, per tant, que a Picassent no es compogueren goigs dedicats a la Mare de Déu de Vallivana. Una nova veneració lligada a una nova imatge s’implantà a l’espai social de Picassent; en paral·lel, per a consolidar-hi aquella nova pietat, calgué la construcció d’un nou santuari —l’ermita que se li dedicà començà a construir-se el 1738—, i també una nova oració específica —el text cantant dels goigs— i, alhora, una estampa de devoció —el full imprés amb el gravat de la imatge escultòrica—.

La institució de la veneració de la Mare de Déu de Vallivana a Picassent data del 1738. En aquell any, per iniciativa de mossén Miquel Carbó, prevere morellà que per raons de salut residia a Picassent, se li dedicà una novena —d’efectius resultats, segons les cròniques— perquè alliberés el poble d’una “furiosa costel·lació de calenturas malignas que lo puso en grande consternación.”¹ Diversos altres favors obrats posteriorment pel seu poder miraculós

- 1 MARTÍNEZ, V., *Novenario en honor de la escelsa reina de los cielos y tierra María santísima de Vallivana, venerada en la hermosa ermita de Picassent*, Valencia, Imprenta de Cabrerizo, 1838, p. [1] (n’hi ha edició actual: FONS BOLUDA, F. (coord. i revis.), *A Nuestra Señora de Vallivana*, Picassent, Cofradía de Nuestra Señora de Vallivana / Parroquia de San Cristóbal Mártir, 1998, p. 14). Algun autor, sense especificar-ne la font documental, dóna com a data de l’inici d’aquell novenari el 27 d’abril del 1738; *vid.* LERMA SERRA, A., “Picassent y su devoción a la Virgen de Vallivana”, *Al voltant de la Vallivana*, Picassent, Confraria de Nostra Senyora de Vallivana / Ajuntament de Picassent / Diputació Provincial de València, 1997, p. 15.
- 2 MARTÍNEZ, V., *Novenario en honor...*, pp. [1]-2; [anònim], *Breve reseña del origen y milagros de la imagen de Nuestra Señora la Virgen de Vallivana, patrona de Picassent y fundación de su ermita*, Valencia, Imprenta J. Vila Hermanos, 1894, pp. 2, 4, 6; HERRADIS MONTAGUT, J., *Novena en honor de Nuestra Señora de Vallivana, patrona de Picassent*, Picassent, Imprenta Pradas, 1988, pp. 7, 9-10 (FONS BOLUDA, F. (coord. i revis.), *A Nuestra Señora de Vallivana*, pp. 14-15, 53-56, 103-106); SANCHIS Y SIVERA, J., *Nomenclator geográfico-eclesiástico de los pueblos de la diócesis de Valencia*, Valencia, 1922, p. 342; *cf.* LERMA SERRA, A., “250 años hace, o cómo conoció Picassent a María Santísima de Vallivana”, *Vallivana-88. 250 aniversario. Picassent*, Picassent, Cofradía de Ntra. Sra. la Virgen de Vallivana, [1988], pp. 48-50; sobre la incidència de la devoció a la Mare de Déu de Vallivana en la toponímia i l’onomàstica de Picassent. *vid.* AGUADO I MEDINA, C., “La devoción a la M. de D. de Vallivana en la vida picassentina”, *Vallivana-88...*, pp. 51-56.
- 3 *Vid.* GOMIS CORELL, J. C., “Imatge, literatura i música en la festa de l’últim barroc valencià”, a ESCARTÍ V. J., ESTRELA, J. E. (eds.), *Festa i Literatura, IV Jornades Cultural. Algemesí, 15, 16 i 17 de novembre de 2002*, València, Saó, 2003, pp. 77-90; —, “*Docere et delectare*: poesia, música i imatge devocional en defensa de la religiositat contrareformista al darrer barroc valencià”, *eHumanista / IVITRA*, 3 (2013), pp. 258-271 (recuperat de http://www.ehumanista.ucsb.edu/sites/secure.lsit.ucsb.edu.span.d7_gh/files/sitefiles/ivitra/volume3/11_Gomis_Corell.pdf)

I ELS PRIMERS GOIGS DE LA MARE DE DÉU DE VALLIVANA PROPIS DE PICASSENT. EL DOCUMENT, CRONOLOGIA I AUTOR

El document més antic que a hores d'ara coneixem d'uns goigs dedicats a la Mare de Déu de Vallivana propis de Picassent és el full manuscrit amb la composició titulada *Gozos a Nuestra Señora de Vallivana, cuyo trasunto se venera en la villa de Picasent* (fig. 1).⁴ Va estar copiat per Marcos Antonio de Orellana, i forma part de la seua obra *Gozos de Nuestra Señora en varias*

invocaciones, recull de goigs i d'altres composicions poètiques en lloança de la Mare de Déu que l'erudit anà compilant amb la intenció de fer, així ho declara al mateix inici, una història de les imatges marianes aparegudes al regne de València.⁵

Orellana signà aquest recull el 6 de març del 1809, quan tenia setanta-vuit anys.⁶ No ha d'haver-hi dubte, per tant, que la composició d'aquests goigs fou contemporània a l'inici de la veneració de la Mare de Déu de Vallivana a

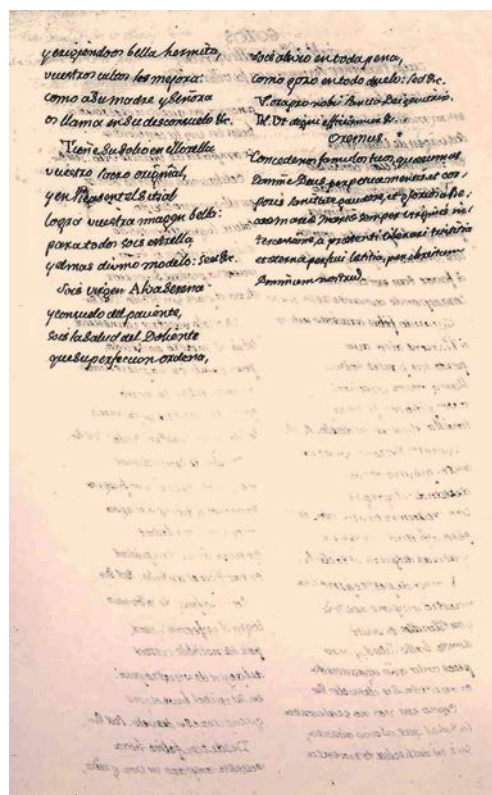
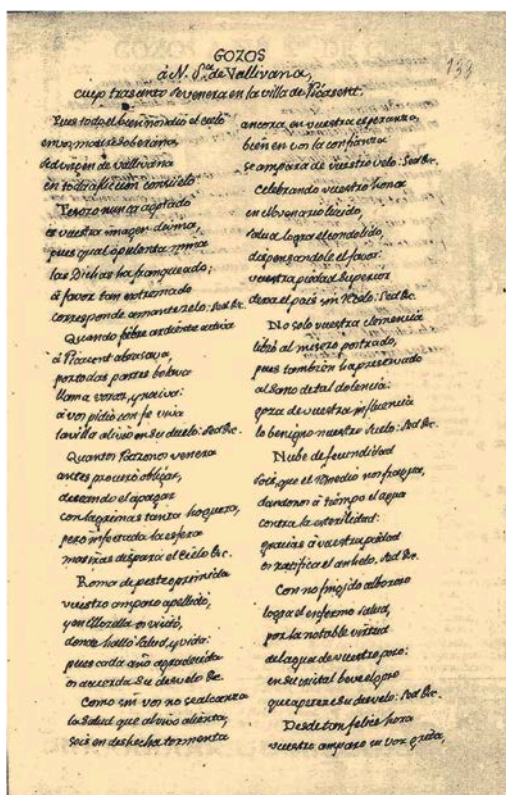

Fig. 1.- [Miquel Carbó (?)] *Gozos a Nuestra Señora de Vallivana, cuyo trasunto se venera en la villa de Picasent*, Universitat de València, Biblioteca General i Històrica, M-828: [DE ORELLANA, M. A.], *Gozos de Nuestra Señora con varias invocaciones*, f. 133r.-v

- 4 GOZOS / a Nuestra Señora de Vallivana, / cuyo trasunto se venera en la villa de Picasent, [text manuscrit a dues columnes, oratio final en llatí, tinta negra], [ORELLANA, M. A. de], *Gozos de Nuestra Señora con varias invocaciones*, f. 133r.-v., Universitat de València, BH Ms. 828.
- 5 [DE ORELLANA, M. A.]: *Gozos...*, f. 1r.; sobre els continguts i característiques del recull de goigs Marcos Antonio de Orellana i d'altres recopilacions de goigs conservades a la Universitat de València *vid.* GOMIS CORELL, J. C., "Els gojos de la Vall d'Albaida conservats en la col·lecció de la Universitat de València. La seua pervivència actual", *Almag. Estudis i documents*, 14 (1998), p. 68; —, "Els gojos marians de l'Horta Sud recollits per Marc Antoni d'Orellana...", *Torrens* 15 (XXX), pp. 118-119
- 6 [ORELLANA, M. A. de]: *Gozos...*, f. 1r.

Picassent. Possiblement es componrien el 1743, quan s'obrí l'ermita al cult —la desena cobla en refereix la dedicació—. Ara bé, atenent la vuitena cobla (versos 61-67), potser podria concretar-se'n un poc més la data, si bé cal considerar que en les composicions poeticomusicals tradicionals i populars és bastant freqüent fer canvis, substituir estrofes o fins i tot afegir-ne de noves. Com afirma de Courcelles, en els goigs, “[...] la paraula compondre [...] en determinats casos significa ‘corregir’, ‘recol·lacionar’, ‘afegir’, la qual cosa concorda amb la concepció de la creació literària en matèria de devoció i de pregària [...]”.⁷ La dita cobla fa referència al fet prodigiosós obrat pel poder de la Mare de Déu de Vallivana de donar aigua en època de sequera. Si, com contenen les cròniques, la primera vegada que succeí això fou el 1788 —ja ha quedat dit anteriorment—, pot deduir-se que aquests goigs es componrien o, si més no, assoliren llur extensió i forma definitives, aquell mateix any o en una data immediatament posterior.

L'autor potser en fou l'esmentat mossén Miquel Carbó, el prevere morellà resident a Picassent, propietari de la imatge i impulsor del novenari per tal d'aconseguir l'extinció de les febres per la intercessió de la Mare de Déu. A hores d'ara, però, no ho confirma cap testimoni documental conegut.

2 EL TEXT DELS GOZOS A NUESTRA SEÑORA DE VALLIVANA, CUYO TRASUNTO SE VENERA EN LA VILLA DE PICASENT. ESTRUCTURA, TRANSCRIPCIÓ I CONTINGUTS

Aquests goigs segueixen l'estructura estròfica de la dansa trobadoresca: introducció inicial de quatre versos, dotze cobles de sis, seguida cadascuna d'elles dels dos versos del respòs —els dos darrers de la introducció—, i la tornada final que, en no escriure's, ha de sobreentendre's que coincideix amb la introducció. La composició és d'una llargària considerable, ja que en principi els goigs només tenien set cobles, una per cada goig marià que celebraven. Posteriorment, se'ls afegí una vuitena cobla, que servia per demanar protecció al personatge sagrat al qual estaven dedicats, i ja en el segle XVIII el nombre n'arribà a deu i, excepcionalment, a dotze. El versos són octosíl·labs, de rima consonant. La rima de la quarteta de la introducció s'ordena en l'esquema *abba*; la primera quarteta de les cobles s'estructura com la introducció, si bé canvia les terminacions; la segona quarteta comença amb el vers que enllaça per la rima amb el quart de la primera; el segon vers recupera la terminació del primer i quart de la introducció per lligar així amb la rima del respòs, resultant l'esquema *cddccaba*.

El text n'és el següent:⁸

⁷ COURCELLES, D., *La paraula de l'àngel. Una aproximació plural als goigs*, Barcelona, Fragmenta Editorial, 2008, p. 229.

⁸ La transcripció del text aplica els *Criterios de edición de documentos hispánicos (orígenes-siglo XIX) de la Red Internacional CHARTA (versión de abril de 2013)*; seguint les indicacions d'aquest document, al final de cada cobla hem desenvolupat el respòs, el qual va abreujat al manuscrit amb la paraula inicial i el signe *&c.*; no se'n deixa constància de l'abreviatura; a la fi es transcriu la tornada (versos 101-104); com que no està al manuscrit, s'entén que coincideix amb els quatre versos de la introducció; per aquest motiu està entre parèntesis quadrats.

	Pues todo el bien nos dio el cielo en vos, madre soberana, sed, Virgen de Vallivana, en toda aflicción consuelo.		40	áncora en vuestra esperanza; bien en vos la confianza se ampara de vuestro velo. Sed, Virgen de Vallivana, en toda aflicción consuelo.
5	Tesoro nunca agotado es vuestra imagen divina, pues cual opulenta mina las dichas ha franqueado; a favor tan extremado		45	Celebrando vuestro honor en novenario lucido, salud logra el condolido dispensándolo el favor; vuestra piedad superior
10	corresponde amante zelo; sed, Virgen de Vallivana, en toda aflicción consuelo.		50	dexa el país sin recelo. Sed, Virgen de Vallivana, en toda aflicción consuelo.
	Quando fiebre ardiente activa a Picasent abrasava,			No solo vuestra clemencia libró al mísero postrado,
15	por todas partes bolava llama voraz y nociva; a vos pidió con fe viva la villa en su duelo. Sed, Virgen de Vallivana,		55	pues también ha preservado al sano de tal dolencia goza de vuestra influencia lo benigno nuestro suelo. Sed, Virgen de Vallivana,
20	en toda aflicción consuelo.		60	en toda aflicción consuelo.
	Cuantos patronos venera antes procuró obligar, deseando el apagar con lágrimas tanta hoguera,			Nube de fecundidad sois que el remedio nos fragua, dándonos a tiempo el agua contra la esterilidad;
25	pero infectada la esfera, más iras dispara el cielo. Sed, Virgen de Vallivana, en toda aflicción consuelo.		65	gracias a vuestra piedad os ratifica el anhelo. Sed, Virgen de Vallivana, en toda aflicción consuelo.
	Roma, de peste oprimida, vuestro amparo apellidó, y en Morella os visitó donde alló salud y vida, pues cada año, agradecida, os acuerda su desvelo.		70	Con no fingido alborozo logra el enfermo salud, por la notable virtud del agua de vuestro pozo, en su cristal bebe el gozo que aparece su desvelo.
30			75	Sed, Virgen de Vallivana, en toda aflicción consuelo.
35	Sed, Virgen de Vallivana, en toda aflicción consuelo.			Desde tan feliz hora vuestro amparo su voz grita,
	Como sin vos no se alcanza la salud que alivio alienta, sois en deshecha tormenta			

80 y erigiéndoos bella hermita
vuestros cultos les mejora,
como a su madre y señora
os llama en su desconsuelo.
Sed, Virgen de Vallivana,
en toda aflicción consuelo.

85 Tiene su solio en Morella
vuestro sacro original,
y en Picacent en sitial
logra vuestra imagen bella;
para todos sois estrella
90 y el más divino modelo.
Sed, Virgen de Vallivana,
en toda aflicción consuelo.

Sois, Virgen, alva serena
y consuelo del paciente;
95 sois la salud del doliente
que su perfección ordena;
sois alivio en toda pena,
como gozo en todo duelo.
Sed, Virgen de Vallivana,
100 en toda aflicción consuelo.

[Pues todo el bien nos dio el cielo
en vos, madre soberana,
sed, Virgen de Vallivana,
en toda aflicción consuelo.]

Els continguts són els habituals de la major part dels goigs composts en la segona mitat del segle XVIII: la causa per la qual va estar instituïda a Picassent la veneració de la Mare de Déu de Vallivana —el guariment de l'epidèmia de febres (cobles 2, 3), l'obtenció portentosa d'aigua en temps de sequera (cobla 8)—, l'origen primer de la invocació (cobles 4, 11), la construcció i dedicació de l'ermita (cobla 10), i el seu poder taumatúrgic (cobles 5, 6, 7). Són, consegüentment, una mena d'història en vers de la imatge i una exaltació dels seus poders portentosos, amb la intenció de fer accessible aquests continguts als fidels, majorment il·letrats.⁹

3 L'ESTAMPACIÓ DELS GOIGS A LA MARE DE DÉU DE VALLIVANA DE PICASSENT

Els goigs que Orellana copià manuscrits de la Mare de Déu de Vallivana de Picassent van estar publicats en el format *in folio* tradicional en full volander. L'estampació en reproduïx literalment aquell text. Només se'n modificà lleugerament el títol: *Gozos a Nuestra Señora de Vallivana, venerada en la villa de Picacent* (fig. 2). Aquest full imprès també forma part del mateix recull; és, a hores d'ara, la impressió més antiga que en coneixem.¹⁰

L'estampació n'és posterior al manuscrit. En cas contrari, aquest no s'hauria copiat ni s'hauria inclòs al recull, sinó que s'hi hauria adjuntat

9 Cf. GOMIS CORELL, J. C., "Històries escrites, històries cantades i històries pintades. Els goigs en el Barroc valencià", *Scripta. Revista Internacional de Literatura i Cultura Medieval i Moderna*, 11 (2018), pp. 132-138.

10 GOZOS A NUESTRA SEÑORA DE VALLIVANA, / venerada en la Villa de Picacent, [gravat d'una imatge escultòrica de la Mare de Déu, entre un cortinatge, de peu, sobre una peanya, amb el Jesuset al braç, sobre els quals està la paloma de l'Esperit Sant; als costats, sengles búcars amb flors; text a tres columnes, *oratio* final en llatí.]; [s. ll., s. i., s. a.: València, impremta de Laborda, final del segle XVIII], [DE ORELLANA, M. A.]: *Gozos...*, f. 335; hi inclou també Orellana (*Gozos...*, ff. 131, 132 r.-v., 324) altres goigs dedicats a la Mare de Déu de Vallivana de Morella: GOZOS EN ALABANZA DE NUESTRA SEÑORA DE VALLIVANA, / en el término de Morella, [gravat que representa la imatge de la Mare de Déu de Vallivana, sobre una peanya sostinguda per àngels, tot dins una garlanda de flors; als costats, sengles búcars amb flors; text a tres columnes, *oratio* final en llatí.]; [s. ll., s. i., s. a.: segona mitat del segle XVIII]; GOZOS / a Nuestra Señora de Vallivana; [text manuscrit, a dues columnes, *oratio* final en llatí, lletra redona, tinta negra]; GOZOS EN ALABANZA DE NUESTRA SEÑORA DE VALLIVANA; [gravat que representa la llegenda de la troballa de la imatge de la Mare de Déu de Vallivana per un pastor; als costats, sengles búcars amb una única flor; text a tres columnes, *oratio* final en llatí.]; [s. ll., s. i., s. a.: València, Benito Monfort (?), darreries del segle XVIII].

Fig. 2. [Miquel Carbó (?)] *Gozos a Nuestra Señora de Vallivana, venerada en la villa de Picacent*, Universitat de València, Biblioteca General i Històrica, M-828: [DE ORELLANA, M. A.], *Gozos de Nuestra Señora con varias invocaciones*, f. 335.

el full.¹¹ També perquè el text imprès té una ortografia més actual que la del manuscrit: manté *qu* per *cu* per al valor [kw] —*qual* (vers 7), *quando* (vers 13), *quantos* (vers 21)— i la grafia *x* en compte de *j* —*dexa* (vers 50)— igual com el manuscrit, però la desinència del pretèrit indefinit d'indicatiu ja s'hi escriu amb *b*, i no amb *v* com fa el manuscrit —*abrasava* / *abrasaba* (vers 15),

bolava / *volaba* (vers 16)—, i el repartiment entre *c* i *z* davant *e* segueix ja la norma actual —*zelo* / *celo* (vers 10), *apareze* / *aparece* (vers 74)—.

Tot i això, la data d'estampació del full no és molt posterior respecte de la de composició dels goigs, la qual, pel contingut de la vuitena cobla (versos 61-68), l'havíem establerta el 1788 o poc després. En efecte: encara que el full no duu peu d'impremta ni data d'estampació —cosa habitual en aquests casos—, llurs característiques de maquetació i disposició dels elements, de tipografia i d'ortografia revelen que va estar estampat en els darrers anys de la divuitena centúria. El títol encapçala el full, just damunt la xilografia de la imatge, com venia fent-se des d'antic, i aquesta pràctica no es modificà fins al segon terç del segle XIX. El text està a tres columnes, i no a dues, com fou habitual fins a mitjan segle XVIII, aproximadament. L'ortografia és més propra a l'actual i, a més, ha desaparegut la *s* alta, un dels darrers vestigis de la tipografia antiga. Això no obstant, manté encara, per indicar que a cada cobla segueix el respòs, el signe *&c.* (*et cetera*) a continuació de la primera paraula, també en lletra redona con la resta de versos. Aquesta característica tipogràfica començà a ésser substituïda a principi de la centúria següent per l'inici del primer vers del respòs escrit en cursiva seguit de punts suspensius. L'*oratio* final ja hi està particularitzada en cursiva, pràctica que s'inicià precisament a les darreries de la divuitena centúria i es generalitzà definitivament als fulls del segle XIX. Igualment, la sanefa que emmarca tots aquests elements encara està formada, com fou habitual des de mitjan segle XVIII fins als darrers anys de la centúria i primers de la següent, per un únic motiu ornamental menut, de disseny vegetal,

¹¹ La mateixa circumstància concorre en uns altres goigs d'aquell recull, com ara el cas dels *Gozos a Nuestra Señora de los Afligidos, que se venera en su hermita del lugar de Alfara* ([DE ORELLANA, M. A.]: *Gozos...*, full 99r.-v.); al respecte *vid.* GOMIS CORELL, J. C., "Els *Gozos a Nuestra Señora de los Afligidos*, d'Alfara d'Algimia. Estudi històric-musical", *Braçal. Revista del Centre d'Estudis del Camp de Morvedre*, 15 (1997), pp. 40-47. Fins i tot en aquest recull hi ha fulls impresos amb posterioritat a la mort d'Orellana, com ara els *Gozos a Nuestra Señora de la Salud, de Cogullada* (f. 89), o la *Noticia de las Indulgencias concedidas por Nuestro Santísimo Pontífice León XII [...]* (f. 121): açò indica que algú continuà la tasca de l'erudit, cosa que ell demanà expressament: "[...] ya que yo, por mi adelantada edad y cortedad de vista, no puedo llevar a complemento mi designio, suplico a los venideros lo continúen [...]" ([DE ORELLANA, M. A.], *Gozos...*, f. 1r.).

que es repeteix fins abastar-ne tot el perímetre.

Comparant aquest full amb uns altres conservats amb peu d'impresma eixits del taller tipogràfic de Laborda,¹² no resulta difícil atribuir-lo a aquesta impremta, establerta a mitjan segle XVIII a la ciutat de València per Agustín Laborda y Campo, i continuada després de la seua mort el 1776 per la viuda i, a partir del 1820, per la filla.¹³ Com que les característiques descrites d'aquesta estampació la situen en l'última dècada del segle XVIII o primers anys del se-

güent, és clar que fou impresa per la viuda de Laborda.

4 LA XILOGRÀFIA DE LA MARE DE DÉU DE VALLIVANA DEL FULL DELS GOZOS A NUESTRA SEÑORA DE VALLIVANA, VENERADA EN LA VILLA DE PICACENT

Té aquesta estampació una característica sorprenent per la seua singularitat, la qual ajuda a determinar-ne la datació, tot i que no amb completa exactitud. Es tracta de la xilografia que l'encapçala, la qual, cosa excepcional en els fulls de goigs, està signada (fig. 3). A la base de la peanya de la imatge mariana pot llegir-se, no sense dificultat, F.º Grau (?). Potser es tracte del pintor Francisco Grau, nascut a Torrent el 1772, qui arribà a ser acadèmic de mèrit de la Reial Acadèmia de Belles Arts de Sant Carles de València.¹⁴

La matriu d'aquesta xilografia es conserva a la Col·lecció d'entalladures d'aquesta Reial Acadèmia de Belles Arts, catalogada com a "Anónimo. Nuestra Señora de Vallivana. Picassent."¹⁵ No és, però, una xilografia exclusiva d'aquesta invocació mariana que només trobem en aquests goigs. S'estampà també als *Gozos a la Virgen de Lluc, venerada en la ermita y monte de San Salvador de la villa de Alcira*, impresos per Agustín Laborda y Galve, net d'Agustín Laborda y Campo, full que hauria de datar-se al voltant del 1840 o 1850.¹⁶ Aquest intercanvi de xilografies fou habitual en les imprentes des dels primers moments de l'art tipogràfic, per tal com la realització de la matriu era un procés costós. La imatge encaria el producte, però en el cas dels fulls de goigs, era necessària, ja que era l'element que transformava aquell paper en estampa religiosa i, per consegüent, n'assegurava la venda. Per tant, si la

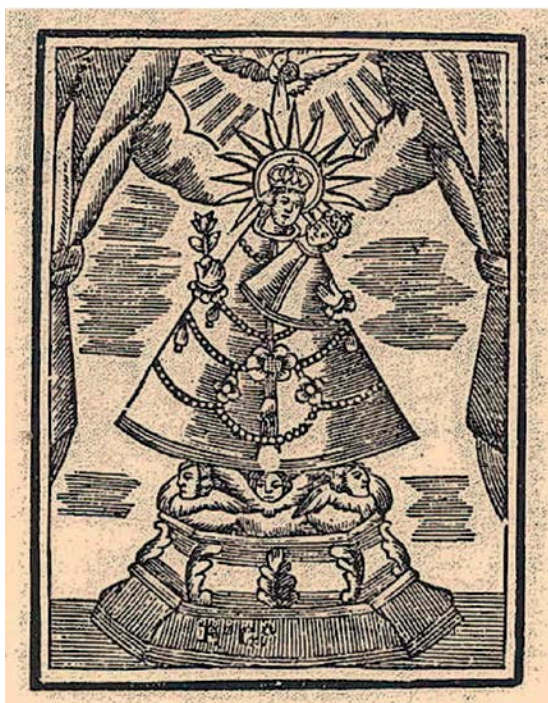

Fig. 3. Francisco Grau (?), xilografia del full dels *Gozos a Nuestra Señora de Vallivana, venerada en la villa de Picacent*, estampat per la viuda d'Agustín Laborda, 1800 ca.

¹² Al mateix recull d'Orellana (*Gozos...*, ff. 39, 88), GOZOS / A NUESTRA SEÑORA DEL CARMEN; [gravat xilogràfic que representa la Mare de Déu del Carme, de mig cos, amb el Jesuset al braç, dins un oval amb garlandes, coronat per l'escut dels carmelitans; inscripció inferior: N. S. DEL / CARMEN. El gravat flanquejat per sengles búcars amb flors; text a tres columnes, *oratio* final en llatí] [A la fi] VALENCIA: IMPRENTA DE LABORDA. [s. a. (1770-1775)]; GOZOS A NUESTRA SEÑORA DE LA SALUD, / venerada en el lugar de Chirivella; [gravat xilogràfic que representa la imatge de la Mare de Déu de peus, amb el Jesuset al braç, situada damunt una peanya, sobre núvols; sobre el cap de la imatge, una campana; tot entre un cortinatge a l'*antique*; el gravat flanquejat per sengles jarrons amb flors; text a tres columnes, *oratio* final en llatí.] [A la fi] VALENCIA: IMPRENTA DE LABORDA. [s. a. (1770-1775)].

¹³ SERRANO Y MORALES, J. E., *Reseña histórica en forma de diccionario de las imprentas que han existido en Valencia...*, Valencia, F. Doménech, 1898-99, pp. 242-246.

semblança amb la imatge original ho permetia, la reutilització dels tacs abaratia el preu final de venda dels fulls, facilitant-ne l'adquisició a les capes socials amb menys recursos econòmics.

5 UNES ALTRES ESTAMPACIONS DELS GOIGS A LA MARE DE DÉU DE VALLIVANA DE PICASSENT

El llibret de la primera novena dedicada a la Mare de Déu de Vallivana de Picassent, el *Novenario en honor de la escelsa reina de los cielos y tierra María santísima de Vallivana*, publicat a la ciutat de València el 1838, no inclou al final, com és habitual en aquestes obretes de devoció, els goigs dedicats a la invocació. Hi ha una *Canción a María Santísima de Vallivana, de Picassent* —comença: Oh, día venturoso [...]—, la qual tal vegada tingués la mateixa funcionalitat.¹⁷ Potser aquesta circumstància indique que el full dels goigs estaria ben difós entre els fidels de Picassent, motiu pel qual l'autor del novenari considerà innecessari reproduir-los novament. Efectivament, pels mateixos anys de la publicació d'aquest novenari, el ja esmentat Agustín Laborda y Galve publicà novament els goigs de la Mare de Déu de Vallivana de Picassent en full volander davall el títol de *Gozos a la Virgen de*

Vallivana, patrona de Picassent (fig. 4), encara que no hi estampà la mateixa xilografia que usà la seua àvia al primer full.¹⁸

Encara se'n feu una altra publicació posteriorment, també en full volander, a final de la dinovena centúria o principi de la següent, per la llibreria de Villalba, continuadora de la impremta de Laborda. En termes generals, manté la mateixa disposició dels elements del full d'Agustín Laborda y Galve, i hi estampa la mateixa xilografia.¹⁹

6 ELS GOZOS A NUESTRA SEÑORA DE VALLIVANA, DE FRANCISCO SOLER Y ROMAGUERA

El 1904, mossén Francisco Soler y Romaguera, fill de Picassent, rector de la parròquia de Sant Martí, bisbe, i Sant Antoni, abat, de la ciutat de València, compongué una nova novena dedicada a la patrona del seu poble de naixença. En aquella obra, al final, escriví uns nous *goigs*, que, en substitució dels antics, són els que actualment es canten a Picassent.²⁰ Sens dubte, per facilitar-ne l'acceptació per part dels fidels, mossén Soler mantingué el respòs dels primers goigs, perquè així pogueren continuar participant tots en el cant sense necessitat de memo-

¹⁴ BOIX, V. *Noticia de los artistas valencianos del siglo XIX*. Valencia, Manuel Alufre, 1877, p. 40.

¹⁵ ESPINÓS, A., *Colección de entalladuras de la Real Academia de Bellas Artes de San Carlos de Valencia*. Núm. catàlego 1979/583, inv. general 73-79; catèleg digital publicat a AA. DD., *Imprenta valenciana. Siglos XVIII-XIX. Colección de entalladuras de la Real Academia de Bellas Artes de San Carlos de Valencia*, Valencia, Museu Valencià de la Il·lustració i de la Modernitat, 2006.

¹⁶ [Anònim] GOZOS A LA VIRGEN DE LLUC, *venerada en la ermita y monte de San Salvador de la villa de Alcira*, [gravat xilogràfic que representa una imatge escultòrica de la Mare de Déu, entre un cortinatge, de peu, sobre una peanya, amb el Jesuset al braç, sobre els quals està la paloma de l'Esperit Sant; el gravat flanquejat per sengles búcars amb flors; text a dues columnes, amb corondell central; oratio final en llatí; tot emmarcat per una orla]; [a la fi, marge inferior esquerre, dins l'orla] *Valencia: Imprenta de Laborda* [s. a. 1850 ca.].

¹⁷ MARTÍNEZ, Vicente: *Novenario en honor...*, pp. 30-32 (FONS BOLUDA, F. (coord. i revis.): *A Nuestra Señora de Vallivana*, pp. 44-47); la segona edició d'aquesta novena, de la qual no hem pogut determinar la data ni lloc de publicació perquè l'exemplar consultat té importants desperfectes a la portada, no inclou aquesta cançó; Fons Boluda no en reproduceix ni esmenta aquesta segona edició).

¹⁸ [CARBÓ, M.], [xilografia d'una imatge de la Mare de Déu, de peus, amb el Jesuset al braç, sobre núvols, entre els quals s'aboquen dos angelets; inscripció inferior: N.ª S.ª DE / VALLIVANA.; als costats, sengles motius ornamentals] GOZOS A / NUESTRA SEÑORA DE VALLIVANA, / PATRONA DE PICASSENT. [Text a tres columnes, oratio final en llatí]; [a la fi, al marge inferior esquerre, dins l'orla] *Valencia: Imprenta de Laborda*. [s. a. 1838-1840 ca.]; col·lecció particular, sense catalogar.

¹⁹ [CARBÓ, M.], [xilografia d'una imatge escultòrica de la Mare de Déu, de peus, amb el Jesuset al braç, sobre núvols, entre els quals s'aboquen dos angelets; inscripció inferior: N.ª S.ª DE / VALLIVANA.; als costats, sengles búcars amb motius ornamentals] GOZOS A / NUESTRA SEÑORA DE VALLIVANA, / PATRONA DE PICASSENT. [Text a tres columnes, oratio final en llatí]; [a la fi, al marge inferior, centrat, fora l'orla] Antigua casa de Laborda, Llibreria de Villalba, Bolsería, 22, Valencia [s. a. 1890-1910 ca.]; col·lecció particular, sense catalogar.

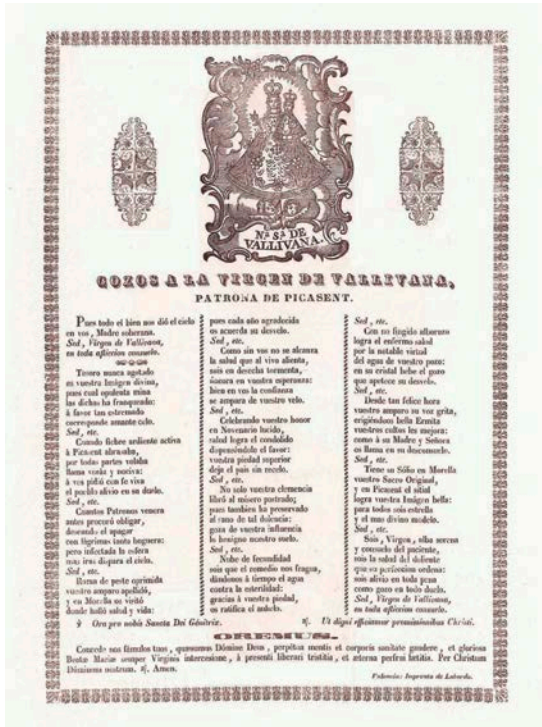

Fig. 4. [Miquel Carbó (?)], *Gozos a la Virgen de Vallivana, patrona de Picasent*, Valencia, imprenta de [Agustín] Laborda [y Galve], s. a. [1838-1840 ca.].

ritzar-ne un de nou. Amb la mateixa finalitat feu estampar els nous goigs en full volander en el format i tipologia tradicionals, de manera que els fidels poguessen tindre també l'estampa de devoció en llurs cases. Per fer aquella estampa més propera i convincent no usà el gravat xilogràfic de l'anterior full, sinó que feu reproduir la imatge escultòrica que es venerava —va estar destruïda quan la Guerra Civil espanyola del 1936-1939— a l'ermita, amb la qual cosa impossibilità qualsevol confusió o dispersió de la pietat.²¹ D'aquesta estampació es conserven diversos exemplars. És la font que usem per a re-

produir ara i ací el text d'aquests goigs (fig. 5).²²

Aquests goigs mantenen l'estrofisme tradicional de la dansa. Els versos són octosíl·labs; la rima, preferentment consonant. Per organitzar-ne l'estructura, la introducció usa l'esquema *abba*. El mateix esquema fa servir sempre la primera quarteta de les cobles, encara que modificant-ne la terminació; en la segona quarteta, el primer vers repeteix la mateixa rima del darrer vers de la primera, de manera que queda després solt respecte de la rima dels altres tres versos següents, els quals reprenen la rima del respòs, resultant una estructura de rima *cdccaba*.

Tenen aquest goigs uns continguts més doctrinals i, no obstant això, un to més poètic que els del segle XVIII. Consten de dotze cobles dividides en dos blocs temàtics. El primer, que abraça des de la primera cobla fins a la sisena, glossa el dogma de la Immaculada Concepció de la Mare de Déu i les qualitats i privilegis que se'n deriven, posant-la puntualment en relació amb les anomenades dones fortes de la Bíblia — en concret, amb dues d'aquelles: Ester (cobla 2, vers 15) i Judit (cobla 6, versos 45-46)— considerades les seues precursoras per l'exegesi. Essent així, en aquestes sis primeres cobles, l'autor va referint les diverses invocacions de les *Lletanies Lauretanes*: la font —*fons ortorum* (Ct 4, 15), cobla 2, versos 18-19—; la flor i l'assutzena, assimilades al lliri blanc —*sicut lilium inter spinas* (Ct 2, 2), cobla 3, versos 21-22—; el sol —*electa ut sol* (Ct 6, 9), cobla 3, vers 25 i cobla 4, vers 32—; la rosa —*plantario rosae* (Si 14, 18), cobla 5, vers 37—; la palma —*ut palma* (Quo 24, 18), cobla 5, vers 39—; la torre de David —*turris Davis cum propugnaculis* (Ct 4, 4), cobla 5, vers 40—; l'estrela —*stella maris*, invocació extreta d'un himne litúrgic, cobla 5, versos 41-42—; i, finalment, el

20 SOLER Y ROMAGUERA, F., *Novena en honor de Nuestra Señora de Vallivana, patrona de Picasent*, Valencia, Tipografía Moderna, a cargo de M. Gimeno, Avellanas II, 1904, pp. 48-5; ed. actual, FONS BOLUDA, F. (coord. i revis.), *A Nuestra Señora de Vallivana*, pp. 59-96; aquesta reedició de la novena no inclou però el text dels goigs; pareixen al final del llibre, pp. 211-215.

21 Sobre el valor i funció de la imatge estampada als fulls de goigs *vid.* GOMIS CORELL, J. C., "Històries escrites...", pp. 144-152.

22 [SOLER Y ROMAGUERA, F.], [Fotogravat de la imatge escultòrica de la Mare de Déu de Vallivana, sostinguda per dos àngels, sobre una peanya; als costats, sengles vares d'assutzenes] GOZOS / A / NUESTRA SEÑORA DE VALLIVANA / PATRONA DE PICASENT. [Text a quatre columnes, *oratio* final en llatí]; [a la fi] TIP. MODERNA, AVELLANAS II—VALENCIA [s. a. (1905 ca.)]; col·lecció particular, sense catalogar.

GOZOS

NUESTRA SEÑORA DE VALLIVANA

PATRONA DE PICASENT

<p>Arco iris en el cielo, Estrella de la mañana: <i>Sed, Virgen de Vallivana,</i> <i>En toda afición consuelo.</i></p> <p>1.ª Virgen del Señor amada, Concebida sin pecado, Del mismo Dios humanado Sois la Madre inmaculada, Y á la vez madre adorada Del grande y del pequenuelo: <i>Sed...</i></p> <p>2.ª Como el ampo de la nieve Sois pura, blanca y hermosa; Como Ester, bella y graciosa, A quien todo amor se debe; Sois clara fuente, en que bebe El que se encamina al cielo: <i>Sed...</i></p> <p>3.ª Vos sois del campo la flor, De los valles azucena, ¡Oh graciosa Nazarena Escogida del Señor!</p>	<p>Astro de bello fulgor, Paraíso de este suelo: <i>Sed...</i></p> <p>4.ª Arca sois del Testamento Que el divino Maná encierra, Alegria de la tierra Y esplendor del firmamento; Sois de hermosura portento, De toda virtud modelo: <i>Sed...</i></p> <p>5.ª Sois de Jericó la rosa En que se embriaga el alma, De Cades esbelta palma, De David torre preciosa; Sois estrella esplendorosa En lo más alto del cielo: <i>Sed...</i></p> <p>6.ª De Vos fué bella figura Judit cantando victoria; A Vos fué dada la gloria Del Libano y su hermosura; Vuestras son, ¡oh Virgen pu- (ra).</p>	<p>Las bellezas del Carmelo: <i>Sed...</i></p> <p>7.ª Un piadoso sacerdote Nos trajo desde Morella Esta vuestra imagen bella, De Picasent rica dote; Por ella cesó el azote Que asolaba nuestro suelo: <i>Sed...</i></p> <p>8.ª Picasent, agradecido, Este templo os erigió, Y Patrona os aclamó por haberle socorrido; En la aflicción á este nido Dirige el alma su vuelo: <i>Sed...</i></p> <p>9.ª Diezmaba esta población El cólera tenazmente, Mas ella imploró ferviente Vuestra tierna protección; Una pia procesión Paso fin al desconuelo: <i>Sed...</i></p>	<p>10.ª Cuando amenaza, Señora, Á los campos el pedrisco, Las ovejas de este aprisco Á vos claman, ¡oh Pastora! Pues dispipás en buen hora Los nublados desde el cielo: <i>Sed...</i></p> <p>11.ª En la peste, en la sequía Y en cualquier adversidad, Vuestros hijos con piedad Os invocan, ¡oh María! Y vos, como Madre pia, Les asistís en su duelo: <i>Sed...</i></p> <p>12.ª Con entusiasmo ferviente Picasent himnos entona A vos, su Reina y patrona, Y abogada omnipotente; Premiad, ¡oh Virgen clemen- (te), Premiad su piadoso anhelo: <i>Sed...</i></p>
--	---	--	---

V. *Ora pro nobis Sancta Dei Genitrix.*
 R. *Ut digni efficiamur promissionibus Christi.*

ORATIO

Concede nos famulos tuos, quæsumus Domine Deus, perpetua mentis et corporis sanitate gaudere: et
 gloriosa Beate Mariæ semper Virginis intercessione a præsentis liberari tristitia, et æterna perfrui lætitia.
 Per Christum Dominum nostrum. Amen.

TIP. MODERNA, AVELLANA, 11.—V. 1905.

Fig. 5. Franciso Soler y Romaguera, *Gozos a Nuestra Señora de Vallivana, patrona de Picasent*, Valencia, Tipografía Moderna [1905 ca.].

cedre del Líban —*cedrus exaltata* (Si 14, 17), còbra 6, vers 48—. ²³

El segon bloc —de la setena còbra a la dotzena—, conta la llegenda la implantació i arrelament de la devoció a la Mare de Déu de Vallivana a Picassent, fent referència a mossén Miquel Carbó, el prevere morellà inductor de la celebració del primer novenari contra les febres, la construcció i dedicació de l'ermita, la segona epidèmia i l'obtenció de la pluja en els períodes de sequera. També destaca la gran devoció que el poble de Picassent professa a la Mare de Déu de Vallivana tant que patrona de la localitat, i el seu poder portentós per assistir a qui li demane favors.

7 LES MELODIES DELS GOIGS A LA MARE DE DÉU DE VALLIVANA, DE PICASSENT

El cant de goigs al País Valencià, tot i les substancials transformacions dels modes de vida que donaven suport a les manifestacions musicals tradicionals, encara té actualment bastant vitalitat. Fins i tot se'n componen de nous. Encara així, n'han caigut molts en desús, sobretot aquells que a final del segle XV i durant pràcticament tot el segle XVI es compongueren en la llengua pròpia del país. Ara bé, com que els texts poètics es donaven a la impremta, diversos bibliòfils i col·leccionistes —Orellana, ja esmentat, Francisco Javier Borrull, Serrano Morales i diversos altres— reuniren importants col·leccions de goigs gràcies a les quals la producció gogística valenciana, si més no en l'àmbit textual i poètic, es conserva amb una integritat més que acceptable.

No ocorre igual amb les melodies que s'usen per cantar-los, ja que no s'escrigueren ni es publicaren, sinó que es confiaren a la tradició

i bon fer interpretatius de músics professionals —urbans i no lligats a cap capella musical, caldria afegir— que formaven colles que contractaven les confraries o la pròpia ciutat per a les diverses festivitats i celebracions. ²⁴ Els goigs no sempre han estat cants populars amb el valor que actualment atorguem a aquest qualificatiu. El sínode diocesà de l'arquebisbe Ribera del 1594 especifica que eren “cantors i citaristes” els qui en les festes de les confraries cantaven “la *Salve regina*, goigs i altres pregàries”. ²⁵ En la mesura que aquells músics anaren extingint-se pels canvis en les pràctiques professionals de la música, les melodies degueren passar als cecs cantors —aquests, a la ciutat de València, tingueren una important activitat musicals agrupats en la confraria de la Santa Creu— ²⁶ i a músics i cantors no professionals que finalment acabaren difonent aquelles melodies, més o menys simplificades, entre els fidels.

Els recopiladors de goigs adés esmentats no sentiren, però, la necessitat de transcriure'n les melodies que escoltaren. Tampoc els investigadors més pròxims a nosaltres —començant per Francisco Almarche i seguint per Ricard Blasco, per posar-ne dos exemples destacats— han parat esment en la necessitat de fixar-ne en un suport estable els dos components. Tan sols alguns músics, com ara Salvador Seguí i Maria Teresa Oller, n'han estat una excepció. Cal, per tant, donada la situació d'uniformització cultural imposada per la societat urbana contemporània, fer-ne recopilacions i estudis per restaurar o, millor dit, per restituir la pulcritud d'una tradició gogística que, si bé ha perdut majorment al País Valencià la llengua pròpia, manté la funció i el valor de pregària col·lectiva que li és pròpia.

²³ Quant a les invocacions marianes de les lletanies lauretanes, *vid.* AA. DD.: *Tota pulchra es. Mostra iconogràfica de la Puríssima a Ontinyent*. Ontinyent, Comisió 50 Aniversari de la Coronació / La Nostra Terra / MAOVA, 2004.

²⁴ Cf. CARRERES ZACARÉS, S., *Ensayo de una bibliografía de libros de fiestas celebradas en Valencia y su antiguo reino*, Valencia, 1926, Hijo de F. Vives Mora, pp. 363-370; RUIZ DE LIHORY, J., *La música en Valencia. Diccionario biográfico y crítico*, Valencia, Establecimiento Tipográfico Doménech, 1903, pp. 132-142.

²⁵ DE RIBERA, J., *Synodus diocesana Valentina...*, Valencia, Álvaro Franco, 1594, p. [7].

²⁶ DE ORELLANA, M. A., *Valencia antigua y moderna*, Valencia, Acció Bibliogràfica Valenciana, 1924, vol. II, p. 433.

7.1. La melodia manlleu

Per tal de cantar el goigs de la Mare de Déu de Vallivana s'usa a Picassent una melodia de tipus manlleu, és a dir, que es fa servir, amb diverses variants, és clar, per cantar indistintament diversos goigs a diversos altres pobles, (melodia 1)²⁷ Així ocorre també a Picassent, on amb ella es canten tots els goigs que hui hi ha vigents a la localitat; o, per posar-ne dos exemples pròxims, també s'escolta a Alfafar quan es canten els *Gozos a Nuestra Señora del Don*,²⁸ i a Aldaia, on l'usen per als goigs del Crist dels Necessitats, per als de sant Roc i per als de sant Vicent Ferrer.²⁹ Potser serà la més habitual per tal de cantar goigs als pobles de totes les comarques valencianes.³⁰ La transcrivim tot seguit, acoblant-li el text dels goigs de la Mare de Déu de Vallivana, de Picassent:³¹

Està formada per dues veus superposades en polifonia homofònica, per moviment paral·lel a distància d'interval de 3a, llevat del primer compàs, que la veu inferior fa un salt de 4a del I al V grau per tornar immediatament al I, i en

la semicadència intermèdia (compàs 4), que les veus fan moviment contrari, formant-s'hi un interval de 6a menor entre el VII i el V graus. Tot i que en algunes localitats pot escoltar-se una o l'altra veu per separat, aquest tipus melòdic és habitual trobar-lo sempre polifònic.³² Potser aquesta senzilla polifonia siga pervivència del contrapunt —com a tal, en la nomenclatura de l'època, improvisat— que els cantors professionals dels segles XVI i XVII practicaven quan cantaven goigs. Només s'han conservat escrits sobre pauta comptats exemples d'aquella polifonia, però diversos testimonis documentals indiquen que així s'interpretaren habitualment els goigs.³³ En aquest tipus melòdic pot dir-se que és un contrapunt harmònic, ja que les relacions entre les dues veus s'adeqüen als valors dels discurs harmònic, com ara el salt I-V-I de l'inici, la semicadència sobre la dominant del final del primer incís i la cadència perfecta conclusiva del segon incís. Tan clara és la tensió harmònic-tonal que genera l'acoblament de les dues veus en aquest tipus melòdic, que en al-

♩ = 120

Pues to - do_ el bien nos dio el cie - lo en vos ma - dre so - be - ra - na,
sed vir - gen_ de Va - lli - va - na en to - da a - flic - ción con - sue - lo.

Melodia 1

- 27 Les melodies de la música de tradició oral, per llur pròpia essència de música no escrita, conservada només en la memòria dels cantors i transmesa de viva veu, no tenen una forma única i invariable a tots els llocs on es canten, ni fins i tot, de vegades, entre dos cantors de la mateixa zona. Per això és més encertat parlar no de melodies sinó de tipus melòdics que viuen en diverses variants. Per tipus melòdic s'entén, per tant, una estructura melòdica que viu en diverses variants melòdiques. Aquestes són cadascuna de les diferents fesomies que té un determinat tipus melòdic segons els diversos pobles o intèrprets que la canten. Per la seua part, un tipus melòdic continua essent el mateix en totes llurs variants sempre que conserve el mateix o semblant moviment gradual, la mateixa organització modal o tonal bàsica i els descansos cadencials i semicadencials sobre graus idèntics o de semblant funció modal o tonal; cf. MAZANO, M., *Cancionero leonés*, León, Diputación Provincial de León, 1988, vol. I, pp. 156-164.
- 28 GOMIS CORELL, J. C. "Els gojos marians de l'Horta Sud...", p. 132.
- 29 GOMIS CORELL, J. C. *Els gojos en la tradició musical valenciana i la seua presència a Aldaia*, p. 36; per a text d'aquests goigs *vid.* PITARCH ALFONSO, Carles / ANDRÉS FERRANDIS, Antonio: *Col·lecció facsimil dels gojos d'Aldaia. 25 fulls impresos dels segles XIX i XX*. Aldaia, Associació de Música Tradicional d'Aldaia, 1977, fulls 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 19, 21.
- 30 GOMIS CORELL, J. C., "Dues melodies tradicionals de gojos al Camp de Morvedre", *Braçal*, 7 (1993), pp. 37-53; —: "Els gojos marians de la comarca de la Vall d'Albaida...", p. 72; —: "Els Gozos al santísimo Cristo de la Sangre i el Gozos al ínclito y glorioso mártir san Sebastián de Polinyà de Xúquer", *Al-gezira, Revista d'Estudis Històrics-Ribera Alta*, 9 (1996), pp. 485-486, 495-501; —: "La pervivència d'antigues modalitats en les melodies de gojos del Camp de Morvedre", *Braçal*, 11-12 (1997), II, pp. 407-408; —: "Los gozos marianos en la comarca del Campo de Morvedre. Estudio histórico y documental", *Revista de Musicología*, XXV-1 (2002), pp. 260; SEGUÍ, S., *Cancionero alicantino*, [Alicante] Instituto de Estudios Alicantinos / Diputación Provincial de Alicante, 1978, p. 46; —,

guns pobles —per exemple a Aldaia, en els ja esmentats goigs del Crist dels Necessitats, i a Torres Torres, a la comarca del Camp de Morvedre, quan es canten els goigs de la Mare de Déu de la Llet, entre d'altres—³⁴ fins i tot s'altera ascendentment el IV grau en la veu superior prèviament a la semicadència intermèdia, insinuant-se momentàniament una dominant de la dominant per preparar-la.

Estructuralment és una melodia de frase quadrada, constituïda per dos incisos de quatre compassos separats per una cadència suspensiva intermèdia. Cada incís es correspon amb l'extensió d'un vers del text, de manera que repetint la melodia les vegades que calga es construirà la forma pròpia dels goigs: introducció (respòs), cobles (en nombre variable determinat pels cantors), respòs i tornada final. Per tant, la forma musico-poètica mínima en cada interpretació queda definida per l'esquema ABAB ABABABAB ABAB, on cada lletra representa un incís melòdic en relació a un vers, i la cursiva que són incisos que canten versos amb el mateix text, és a dir, els corresponents al respòs.

Actualment, aquesta melodia s'empra quan es canten els goigs durant la celebració de la novena. En les ocasions més solemnes es canten amb una composició per a cor, solista i acompanyament d'orgue composta el 1955 per Eduardo Soler Pérez, mestre de capella de la seu de València entre el 1927 i el 1967.³⁵

7.2. El cantar planet de l'ermità

Més important per al present estudi és transcriure i deixar constància escrita del cant dels goigs de la Mare de Déu de Vallivana de Picassent amb una melodia exclusiva que a la localitat anomenen "cantar planet" (melodia 2). Amb ella, l'ermità, a canvi d'una almoïna, cantava els goigs quan algun fidel li ho encomanava. Aquesta pràctica està constatada des d'antic a València. Ortí y Mayor, en la *Vida, virtudes, milagros y festivos cultos de santo Thomás de Villanueva...* relata que Juan Ten, sastre de la ciutat de València, en comprovar que el seu fill Baltasar, de tres anys, havia mort, "[...] se encaminó a la iglesia de el Socorro y, postrado delante de la sepultura de nuestro santo [Tomàs de Villanueva], dispuso le cantassen unos gozos y le rogó alcanzasse para su hijo la vida [...]». El març de 1602, després d'un part perillós, Isabel Periz, esposa del llaurador Juan Periz, en agraïment a l'aleshores encara beat, anà a escoltar missa "[...] al convento de el Socorro, y dexó limosna para este sacrificio y para unos gozos".³⁶ Amb la mort del darrer ermità, Luis Muñoz Santamargarita, acabà aquest costum. Afortunadament, encara algun fidel recorda aquella melodia i a partir del seu cant l'hem transcrita.³⁷

No és una tonada de ritme mètric, sinó de caràcter recitatiu, d'àmbit melòdic estret (una 4a justa, do-fa) i de moviment sempre per graus conjunts. Estableix la final en re i corda de re-

Cancionero musical de la provincia de Valencia, Valencia, Institución Alfonso el Magnánimo / Diputación Provincial de Valencia, 1980, pp. 848, 857, 859, 861; —: *Cancionero musical de la provincia de Castellón*, Segorbe, Caja Segorbe / Caja Valencia / Fundación Caja Segorbe, 1990, pp. 493-495.

³¹ Ja transcrita i publicada a GOMIS CORELL, J. C., "Els gojos marians de l'Horta Sud...", p. 146.

³² GOMIS CORELL, J. C., "Els Gojos a sant Vicent Ferrer, d'Algímia d'Alfara. Transcripció i anàlisi musicològica", *Braçal*, 19 (1999), pp. 34-35, 39.

³³ Vid. GOMIS CORELL, J. C., "Històries escrites...", pp. 138-144; —, "Els goigs valencians de sant Vicent Ferrer: cant, lloança i lloança al sant", *Revista Valenciana de Filologia*, III (2019), pp. 20-27.

³⁴ GOMIS CORELL, J. C. *Els gojos en la tradició musical valenciana i la seua presència a Aldaia*, p. 36; —, "Dues melodies tradicionals de gojos...", p. 49; —, "Els Gozos a Nuestra Señora de la Leche, de Torres Torres. Estudi històric, musical i literari. Anàlisi de la iconografia de les imatges dels diversos fulls estampats", *Braçal*, 33 (2006), p. 36.

³⁵ Vid. CLIMENT, J., *Fondos musicales de la Región Valenciana*, Valencia, Instituto de Musicología / Institución Alfonso el Magnánimo / Diputación de Valencia, 1979, vol. I, pp. 420-434.

³⁶ ORTÍ Y MAYOR, J. V., *Vida, virtudes, milagros y festivos cultos de santo Thomás de Villanueva, arzobispo de Valencia, de la orden de nuestro gran padre san Agustín*, Valencia, Juan González, 1731, pp. 286, 301.

³⁷ El registre magnetofònic recull el cant del senyor Francisco Morató; va estar realitzat el mes de gener de l'any 1998 a Picassent, a la sagristia del temple parroquial de Sant Cristòfor; cf. SEGUÍ, S., *Cancionero musical de la provincia de Valencia*, pp. 854-855.

♩ = 108-112

Pues to - do el bien nos dio el cie - lo en vos ma - dre so - be - ra - na, -
 sed vir - gen de Va - lli - va - na, en to - da a - flic - ción con - sue - lo...
 Te - so - ro nun - ca a - go - ta - do es vues - tra i - ma - gen di - vi - na, -
 pues cual o - pu - len - ta mi - na las di - chas ha fran - que - a - do, -
 a fa - vor tan ex - tre - ma - do co - rres - pon - de a - man - te ce - lo; -
 sed vir - gen de Va - lli - va - na, en to - da a - flic - ción con - sue - lo.

Melodia 2. El cantar planet de l'ermità.

citació en fa, nota que ha de considerar-se la dominant, constituint-se aquestes dues notes en els pols de la melodia. Estableix el do com a adornament del re i, a la vegada, com a cadència intermèdia al final del primer incís abans del respòs. Aquestes característiques associarien la melodia a un mode II, protus plagal.³⁸ Ara bé,

l'alteració cromàtica ascendent del do, sobretot en el moment de la clàusula intermèdia, l'acosta a la sonoritat de la tonalitat menor. Quant a l'estructura, està constituïda per dos incisos, separats —ja s'ha dit— per una clàusula suspensiva sobre el VII grau alterat ascendentment, a manera de sensible. Això no obstant, en la co-

³⁷ Cf. ASENSIO, J. C., *El canto gregoriano. Historia, liturgia, formas...*, Madrid, Alianza Editorial, 2003, p. 325.

³⁸ Per a l'evolució de les melodies dels goigs valencians *vid.* GOMIS CORELL, Joan Carles: *Els goigs en la tradició musical valenciana i la seua presència a Aldaia*, pp. 24-37; —: “Una estructura culta para un género tradicional: los gozos de Joan Baptista Comes. Su influencia en la tradición musical valenciana”, *Actas del IV Congreso de la Sociedad Ibérica de Etnomusicología. Granada 9-12 julio 1998*, [Granada] Sociedad Ibérica de Etnomusicología, 1999, pp. 171-195.

bla, aquest grau es manté natural, com a sub-tònica, conferint una evident sonoritat modal. Cada incís es correspon amb dos versos, sent la relació entre text i melodia estrictament sil·làbia. La forma musico-poètica mínima en cada interpretació —és a dir, introducció, cobla, respòs i tornada— queda definida així: $A \rightarrow B \rightarrow A' \rightarrow A \rightarrow A' \rightarrow B \rightarrow A \rightarrow B \rightarrow$, on cada lletra seguida de fletxa representa un incís melòdic corresponent a dos versos, i la cursiva que l'incís canta dos versos amb el mateix text i música, és a dir, canta el respòs.

CONCLUSIONS

Que es conserven els diversos documents dels dos goigs dedicats a la Mare de Déu de Vallivana propis de Picassent (manuscrit de Marc Antoni d'Orellana i les estampacions en fulls volanders i novenaris) ha permés conèixer-los íntegrament i traçar llur recorregut històric. Així, ha estat possible aproximar-se a la data de composició dels primers, que hem situat —si més no en llur redacció final— al voltant del 1788; a més, per proximitat, els hem atribuït, amb totes les reserves, a mossèn Miquel Carbó, el prevere morellà que impulsà la primera novena a aquesta invocació celebrada a Picassent. Se n'ha estudiat també la primera estampació, les característiques de la qual han permés determinar que hagué d'eixir de les premses de la viuda d'Agustín Laborda a final del segle XVIII o principi de la centúria següent. En paral·lel, s'ha destacat la singularitat de la xilografia que encapçala aquesta primera estampació, marcada pel fet d'estar signada, tret del tot infreqüent

en les imàtgens destinades a estampa de devoció popular. Els segons goigs, obra del prevere Francisco Soler y Romaguera, són coneguts per ser els que actualment estan vigents.

Però allò més important d'aquests goigs no són els texts, els quals, independentment de llur exclusiva pertinença a Picassent, segueixen els paràmetres comuns d'aquestes composicions, sinó la melodia del *cantar planet*, que demostra la connexió de determinades melodies mantingudes en la tradició oral amb el cant gregorià i el seu sistema modal.³⁹ Tot i la sonoritat tonal menor que li confereix la cormatització del VII grau, és tonada d'arrels antigues, de les quals no se'n conserven tantes en la tradició musical valenciana, i que, consegüentment, atorga als goigs de la Mare de Déu de Vallivana de Picassent un lloc destacat en el conjunt del patrimoni musical valencià.